

Acta Academiae Beregsasiensis

2013/2

ISSN 2310-1954

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

Acta Academiae Beregsasiensis

Науковий вісник

- *історія*
- *філологія*
- *педагогіка*

Том XII, № 2

Берегове
2013

УДК 001.2
ББК 72
А – 19

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20186-9986Р від 18.07.2013 р.

„Acta Academiae Beregsasiensis” засновано у 2000 році
та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці II

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці
(протокол №10 від 10 грудня 2013 р.)

ГОЛОВНІ РЕДАКТОРИ:

кандидат педагогічних наук І. Орос, доктор біологічних наук Й. Сікура

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

історичні науки

І.Мандрик доктор історичних наук (заст. гол. ред.)
М.Матьовка доктор історичних наук
П.Федака доктор історичних наук
В.Брензович кандидат історичних наук
І.Самборовскі-Нодь кандидат історичних наук
Ю.Чотарі кандидат історичних наук
А.Бочкор кандидат історичних наук

філологічні науки

М.Сюсько доктор філологічних наук (заст. гол. ред.)
А.Золтан доктор філологічних наук (Науковий університет ім. Лоранда
Етвема, Будапешт)
М.Контра доктор філологічних наук (Сегедський науковий університет)
І.Ковтюк кандидат філологічних наук
О.Кордонець кандидат філологічних наук
І.Пенцкофер кандидат філологічних наук (відповідальний редактор)
С.Черничко кандидат філологічних наук

педагогічні науки

Н.Лисенко доктор педагогічних наук
Л.Макаренко доктор педагогічних наук
А.Сабо доктор педагогічних наук (заст. гол. ред.)
М.Левринц кандидат педагогічних наук
І.Орос кандидат педагогічних наук
І.Силадій кандидат педагогічних наук (відповідальний секретар)

A-19 **Acta Academiae Beregsasiensis:** науковий вісник / Міністерство освіти і науки України, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II; гол. ред.: *І.Орос, Й.Сікура*. – Берегово: Вид-во Валерія Падяка, 2013. – Том XII, № 2. – 280 с. (серія: історичні, філологічні та педагогічні науки)

У науковому віснику „Acta Academiae Beregsasiensis” Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II розглядаються актуальні питання наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів навчальних закладів та співробітників наукових установ не лише України, але і зарубіжних країн, які працюють у галузі педагогічних, історичних та філологічних наук.

УДК 001.2
ББК 72

ISSN 2310-1954

© Автори статей, 2013
© Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці II, 2013

ISSN 2310-1954

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

Acta Academiae Beregsasiensis

Tudományos folyóirat

- *történelem*
- *filológia*
- *pedagógia*

XII. évfolyam 2. kötet

Beregszász
2013

УДК 001.2
ББК 72
А – 19

Nyomatott tömegtájékoztatási eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20186-9986P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2013.07.18-án

„Acta Academiae Beregsasiensis” 2000-ben lett alapítva és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg

Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2013.12.10., 10. számú jegyzőkönyv)

FŐSZERKESZTŐK:

dr. Orosz Ildikó, dr. Szikura József

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

történelemtudomány

*dr. Bocskor A.
dr. Brenzovics L.
dr. Csatáry Gy.
dr. Fedaka P.
dr. Mandrik I. (főszerkesztő-helyettes)
dr. Matyovka M.
dr. Szamborovszkyné Nagy I.*

filológia

*dr. Csernicskó I.
dr. Kontra M.
dr. Kótyuk I.
dr. Kordonec O.
dr. Penckófer J. (felelős szerkesztő)
dr. Szjuszko M. (főszerkesztő-helyettes)
dr. Zoltán A.*

pedagógia

*dr. Liszenko N.
dr. Lőrinc M.
dr. Makarenko L.
dr. Orosz I.
dr. Szabó Á. (főszerkesztő-helyettes)
dr. Szilagyij I., (felelős titkár)*

KORREKTÚRA:

G. Varcaba I., Lőrinc M., Kordonec O.

TÖRDELÉS:

Kohut A.

A szerkesztőbizottság címe:
90202 Beregszász, Kossuth tér 6,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola
Tel.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua

© A szerzők, 2013
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola, 2013

ISSN 2310-1954

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
FERENC RÁKÓCZI II. TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN INSTITUTE

Acta Academiae Beregsasiensis

Research Journal

- *history*
- *philology*
- *pedagogy*

Volume XII, № 2

Beregszász
2013

УДК 001.2
ББК 72
А – 19

Certificate of State Registration of Printed Mass Media, Series KB № 20186-9986P,
Issued by the State Registration Service of Ukraine, December 20th, 2013

The journal „Acta Academiae Beregsasiensis” was established in 2000 and is published by the
Publishing Council of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

Recommended to publication by the Scientific Council of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian
Hungarian Institute, record № 10 from December 10

EDITOR-IN-CHIEF:
dr. I. Orosz, dr. J. Szikura

EDITORIAL BOARD:

history

dr. Bocskor A.
dr. Brenzovics L.
dr. Csatáry Gy.
dr. Fedaka P.
dr. Mandrik I. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Matyovka M.
dr. Szamborovszkyné Nagy I.

philology

dr. Csernicskó I.
dr. Kontra M.
dr. Kótyuk I.
dr. Kordonec O.
dr. Penckófer J. (Editor of the issue)
dr. Szjuszko M. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Zoltán A.

pedagogy

dr. Liszenko N.
dr. Lőrincz M.
dr. Makarenko L.
dr. Orosz I.
dr. Szabó Á. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Szilagyij I. (secretary)

PROOF-READING:

G. Varcaba I., Lőrincz M., Kordonec O.

MAKEUP:

Kohut A.

The address of editorial board:
Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute
Kossuth square, 6.
90202 Berehove, Ukraine
Tel.: (380-3141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua

© Authors, 2013
© Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian
Hungarian Institute, 2013

Зміст

Історичні науки

ВАРОДІ Н.: <i>Учасники угорської революції 1956 року в ужгородській в'язниці</i>	13
БРАУН В.: <i>Еміграція до США та роль Ю. Фірцака у „Верховинській акції”</i>	21
ПОХИЛЕЦЬ С.: <i>Історико-географічне розташування міста Берегово наприкінці XIX – початку XX ст.</i>	31
СЕКЕЙ Г.: <i>Баранківський замок в історії</i>	36
ЧОТАРІ Ю.: <i>Архівні матеріали дворянської родини Прибек (1346–1900)</i>	42
МОЛНАР Ф.: <i>Ставлення керівництва духівництва Мукачівської греко-католицької єпархії до русинської ідентичності у 1848–1849 рр.</i>	59
ДАНЧ К.: <i>Загальна характеристика Берегівського реформатського кладовища</i> ...	71
МОЛНАР Д. Е.: <i>Богнар Золан: Табори військовополонених та доля полоненого військовослужбовця в Угорщині, окупованій Червоною армією (1944–1945)</i>	83

Педагогічні науки

БАКОТА ПОШФАІ Е.: <i>Географічна інтерпретація поширення знань інформаційних технологій інженерії</i>	87
БЕРГХАУЕР-ОЛАС Є.: <i>Сильне прагнення до засвоєння знань з бажанням визнання (Кейс-стаді)</i>	99
ПОЛЛОІ К.: <i>Розкриття травматичних вражень з допомогою методів візуальної виразної психології</i>	114
СЕНЬО Д.: <i>Особливості розвитку здібності до малювання в учнів початкових класів</i>	120

Філологічні науки

ЧЕРНИЧКО С.: <i>Європейська хартія регіональних мов або мов меншин в Україні</i>	127
Г. ТОВТ І.: <i>Аналіз заключного звернення молитви «Ангел Господній» («Angelus»)</i> ..	147
БРЕНЗОВИЧ М.: <i>Поезія Емілі Дікінсон „Because I could not stop for Death (712)”</i>	158
ГАЛ О.: <i>Пам'ятки військової служби в рукописних джерелах</i>	162

Різні (економіка, біологія...)

М. С. Дністрянський, Н. І. Дністрянська: <i>Основні напрямки регіональної політики щодо активізації суспільно-географічної ролі дуже малих міських поселень (на прикладі Львівської області)</i>	174
ФЕНЬВЕШ В., ШЕПШ Б.: <i>Іпотечні кредити, номіновані у швейцарських франках, євро та угорських форинтах в (на) період третини строку кредитування</i>	181
БАЛОГ Н.: <i>Дослідження географії добробуту та просторової структури с. В. Добронь з допомогою геоінформатичних методів</i>	187
БЕРГХАУЕР О., НОДЬ О.: <i>Екотуристичні можливості на Закарпатті</i>	199
ВІНЦЕ Т.: <i>Стан води каналу Верке за кількома досліджуваними параметрами</i>	208
САНИ С., КЕДЕБЕЦ К.: <i>Попередні дані до вивчення фауни прямокрилих (orthoptera) гори Шом (Закарпатська рівнина, Західна Україна)</i>	217

*

Привітання Феср Клари

БАРАНЬ Б.: <i>Особенности повествования авторской дистанции в романах В. Гроссмана «Жизнь и судьба», Дж. Джонса «Отныне и вовек» и И. Кертеса «Обездоленность»</i>	222
ФОДОР К.: <i>Переклад реалій роману О.Пушкіна „Євгеній Онегін”</i>	240
ГУСТИ І.: <i>Процес становлення вчителя під опікою наставника</i>	246
ЛЕХНЕР І.: <i>Новітні вирази в угорській мові закарпатців</i>	262
ВРАБЕЛЬ Т.: <i>Оволодіння культурою мовлення в іншомовному оточенні</i>	277

Tartalom

Történelem

VÁRADI NATÁLIA: '56-os magyar forradalmárok az ungvári börtönben	13
BRAUN LÁSZLÓ: <i>Az amerikai kivándorlás és Firczák Gyula szerepvállalása a Hegyvidéki akcióban</i>	21
POHILECZ SZILVESZTER: <i>Beregszász történeti földrajzi viszonyai a XIX. század végén és a XX. század elején</i>	31
SZÉKELY GUSZTÁV: <i>Baranka vára a történelemben</i>	36
CSATÁRY GYÖRGY: <i>A villei Pribék család levéltárának iratai (1346–1900)</i>	42
MOLNÁR FERENC: <i>A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye főpapsága és a ruszin identitás viszonyrendszere 1848–1849-ben</i>	59
DANCS KRISZTINA: <i>A beregszászi református temető általános jellemzése</i>	71
MOLNÁR D. ERZSÉBET: <i>Bognár Zalán: Hadifogolytáborok és (hadi)fogolysors a Vörös Hadsereg által megszállt Magyarországon (1944–1945)</i>	83

Pedagógia

ÉVA BAKOTA PÓSFAI: <i>The Geographical Interpretation of the Diffusion of the Information Technology Engineer Knowledge</i>	87
BERGHAUER-OLASZ EMÓKE: <i>Erős tudás iránti vágy az elismerés szükségletével (Esettanulmány)</i>	99
PALLAY KATALIN: <i>Traumatizált élmények feltárása a képi kifejezéspszichológiai módszerek segítségével</i>	114
SZENYÓ DIANNA: <i>A rajzfejlődési sajátosságok kisiskolás korban</i>	120

Filológia

ISTVÁN CSERNICKÓ: <i>The European Charter for Regional or Minority Languages by Ukraine</i>	127
H. TÓTH ISTVÁN: <i>Az Úrangyala könyörgésének szövegtani vizsgálata</i>	147
BRENZOVICS MARIANNA: <i>Emily Dickinson 712. verse. Because I could not stop for Death (712)</i>	158
GÁL ADÉL: <i>A katonaszolgálat emlékei a kéziratos füzetekben</i>	162

Egyéb (gazdaság, biológia...)

M. С. ДНІСТРЯНСЬКИЙ, Н. І. ДНІСТРЯНСЬКА: <i>Основні напрямки регіональної політики щодо активізації суспільно-географічної ролі дуже малих міських поселень (на прикладі Львівської області)</i>	174
FENYVES VERONIKA – SEPSI BARBARA: <i>Svájci frank, euró és forint alapú jelzáloghitelek a futamidő harmadánál</i>	181
BALOG NÓRA: <i>Nagydobrony jólétföldrajzi és térszerkezeti viszonyainak vizsgálata geoinformatikai módszerekkel</i>	187
BERGHAUER SÁNDOR – NAGY ORSOLYA: <i>Ökoturisztikai lehetőségek Kárpátalján</i>	199
VINCE TÍMEA: <i>A Vérke-csatorna vizének állapota néhány vizsgált paraméter alapján</i>	208
SZANYI SZABOLCS – KÖDÖBÖCZ KLÁRA: <i>Első adatok a Somi-hegy (Beregi-sík, Nyugat-Ukrajna) egyenesszárnyú (Orthoptera) faunájához</i>	217

*

Fejér Klára köszöntése

BÁRÁNY BÉLA: <i>Особенности повествования авторской дистанции в романах В. Гроссмана «Жизнь и судьба», Дж. Джонса «Отныне и вовек» и И. Кертеца «Обездоленность»</i>	222
FODOR KATALIN: <i>Puskin Jevgenyij Anyegin c. művének reáliafordítási szempontból való elemzése</i>	240
ILONA HUSZTI: <i>The Process of Becoming a Teacher as Viewed by Mentors and Will-be Teachers</i>	246
LECHNER ILONA: <i>Újszerű kifejezések a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban (kérdőíves kutatás)</i>	262
TAMÁS VRÁBEL: <i>The Culture of Speech in Cross-Cultural Communicatin</i>	277

Baranka vára a történelemben

Rezümé. A tatárjárást követő évtizedekben IV. Béla király új várépítési politikája valamennyi megye területét érintette. A korszakban számos királyi és magánvár épül, hogy megvédje az országot a külső ellenségtől. Ezek között is kiemelt szerepet játszanak a keleti országrész területén épített várak, hiszen feladatként rájuk hárult az esetleges újabb tatár támadás feltartóztatása, a civil lakosság védelme. Hasonló céllal épült a király akaratából az egykori Bereg vármegye területén Baranka vára is.

Резюме. Після татаро-монгольської навали була впроваджена нова політика короля Бейли IV щодо будівництва замків в усіх комітатах Угорського Королівства, яка виконувалася протягом десятиліть. У даний період було збудовано багато королівських та приватних замків для захисту країни від зовнішніх ворогів. Серед замків провідну роль відіграли ті, що знаходилися на сході держави, оскільки вони першими мали протистояти можливим новим нападам монголо-татарів та захищати мирне населення. Саме з такою метою на території Березького комітату був зведений Баранківський замок.

Baranka vára a hasonló nevű település (ukrán neve Бронька, Ilosvai járás) határában helyezkedik el egy magaslat tetején. Neve a szláv eredetű *brana*, *baran* szóból ered, ami kaput jelent.¹ A várat a tatárjárást követően a király építteti, és feladata a Borsa folyó völgyének lezárása,² valamint az ún. „Baranka út”³ ellenőrzése. A területen 2008-ban végzett régészeti feltárás eredményei szintén a tatárjárást követően építését követően mindvégig a királyok birtokában maradt, ami jól jelzi stratégiai értékét. Az első írásos forrásokban neve csak viszonylag későn, 1273-ban szerepel. A IV. László király által május 23-án kiadott oklevélből arról értesülünk, hogy a Csák nembeli Péter mestert azért fogadja vissza az udvarba és részesíti adományban, mert az V. István idején több szolgálatot tett a királynak, többek között része volt a barankai vár visszaszerzésében is.⁵ A következő évben a király Pétert ismét adományokban részesíti, amit V. Istvánnak a bulgáriai hadjárat idején nyújtott vitézségével, Feketealom és Baranka várak alatti küzdelmekben

* A Salánki Középiskola történelemtanára, a Debreceni Egyetem PhD-hallgatója. A tanulmányt dr. Csátary György lektorálta.

¹ TAGÁNYI KÁROLY: Gyepű és gyepűelve. *Magyar Nyelv*. 1913. 259. o.

² KOMÁROMY ANDRÁS: Nyalábvár és uradalma. *Századok*. 1894. 493. o. Fügedi Erik: Vár és társadalom a 13-14. századi Magyarországon. Bp., 1977. 30; 104. o. Györfly György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. 3. kiadás. Bp., 1987. 524; 529. o.

³ A baranka útra ld. Fekete Nagy, Antonius – Makkai, Ladislaus: *Documenta Historiam Valachorum in Hungaria illustrantia, usque ad annum 1400 p. christum*. Budapest, 1941. 92. o.

⁴ ПРОХНЕНКО И.А., ГОМОЛІК Е.М., МОЙЖЕС В.В. Результаты исследования Броньковского замка. *Carpatica-Карпатика*. Вип. 37. Ужгород, 2008. 142-143. o.

⁵ MOL DL. 829. Wenzel Gusztáv: *Árpád-kori új okmánytár*. Pest, 1860. IX. 9. sz. Szentpétery Imre – Borsa Iván: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikái jegyzéke*. II. Bp., 1961. 2364 sz.

való részvételével, Ernye bán elfogásával, valamint az isaszegi csatában tanúsított vitézségével indokol.⁶ A két oklevél több korábbi eseménybe nyújt betekintést. Ezek között szerepel a IV. Béla és V. István között 1264-ben kirobbanó fegyveres konfliktus, melynek egyik hadi vállalkozása éppen a barankai vár alatt zajlott. A vár körüli események tisztázása végett tekintsük át annak történelmi hátterét.

A Béla és István között kirobbant konfliktus gyökerei néhány évvel korábbra vezethetők vissza. 1262-ben a két fél egy régebbi ellenségeskedésük lezárásaként megkötötte a pozsonyi egyezményt. Ennek értelmében István teljhatalmat kap az ország keleti felének kormányzásában: ő rendelkezik a királyi birtokok fölött, élvezi jövedelmeit, adományokat tesz és saját pénzt veret. A két uralkodónak mindkét országrészben voltak hívei. A felek által megkötött béke elvileg tiltotta a másik fél királyi szervienseinek a háborgatását, de sem Béla, sem István hívei nem tudják megvédeni magukat és javaikat az ellenséges közegben. A helyzetet tovább bonyolítja a hívek folyamatos pártállás váltása, ami szintén konfliktushoz vezet.⁷

Az ország felosztását követően Bereg megye István országrészéhez került. A beregi királyi uradalom ez időben IV. Béla Anna nevű lányának és férjének, Rosztiszlav hercegnek a kezén van. A herceg és családja mindig is az idősebb király hívei közé tartozott, tagjai a belháborúk idején fegyverrel is szolgálják IV. Bélát.⁸ István bosszúból mindezért megfosztja az időközben (1263) özvegygé vált Anna nővérét a beregi birtokaitól.⁹ István megkedvelhette e vidéket, hisz 1263 karácsonyát egész udvartartásával Beregben tölti, míg felesége, Erzsébet a következő évben szintén itt erősít meg korábbi adománylevelet.¹⁰ Esetünkben ez azt bizonyítja, hogy a megye birtokosaként István a területén lévő királyi tulajdonú várakat is magáénak mondhatja, Barankával együtt. A vár az 1264 decemberében kirobbant újabb belháború idején jut fontos szerephez. Mint azt a korábban említett 1263-ból, valamint 1264-ből származó két oklevél mutatja, a vár alatt is komoly harcokra kerül sor. A háborút IV. Béla robbantja ki, mikor serege támadást intéz a keleti országrész ellen. A csapatok egyik része a Maros völgyén át Erdélybe hatol be, míg a másik rész Északkelet-Magyarország ellen indul. Ez utóbbiak élén ott találjuk Anna hercegasszonyt is, aki a háború kirobbanásában lehetőséget látott az elvesztett beregi birtokainak a visszaszerzésére. István nem tudja feltartóztatni az ellenséget, folyamatosan veszíti el várait, köztük Patakot, ahol az udvartartása mellett családja is fogságba kerül. Jómaga Feketealom várába menekül, várva a felmentő segítséget.¹¹

⁶ MOL DL. 869. Szentpétery–Borsa, 1961. 2477 sz. Wenzel, 1860. IX. 40. sz.

⁷ ZSOLDOS ATTILA: István ifjabb király és Erdély. (Adatok az 1264–1265. évi belháború kezdetének meghatározásához). *Erdélyi Múzeum*. 2005. 3–4. sz. 19–20. o.

⁸ Rosztiszlav és családjának szereplésére l. Wenzel Gusztáv: Rosztiszlav galíciai herceg, IV. Béla magyar király veje. ÉTTK. Bp., 1887.

⁹ GYÖRFFY, 1987. 523–524. o. SZÜCS JENŐ: Az utolsó Árpádok. Bp., 1993. 119. o.

¹⁰ ZSOLDOS ATTILA: *Családi ügy. IV. Béla és István ifjabb király viszálya az 1260-as években*. Bp., 2007. 30–31. o.

¹¹ SZÜCS, 1993. 120–121. o.

IV. Béla északi serege Anna kérésére Bereg irányába folytatja támadását. A történelmi adatok arra utalnak, hogy az akció sikerrel jár. A támadás során Anna visszafoglalja a beregi uradalmat, s a megye területén található királyi várak, köztük Baranka is a sereg vezetőinek a kezére jut. A források nem közlik, hogy a vár ellenállt-e az idősebb király seregének, vagy önként meghódolt. Annyi viszont bizonyos, hogy István később több alkalommal arról panaszkodik, hogy sok várat az árulók harc nélkül átadtak az ellenségnek.¹² István mivel még nem tudja, hogy Patak elestével a családja fogságba került, felmentő sereget küld kimentésükre. A Csák nembeli Péter vezette segélyhad Bereg megyében beleütközik az ellenségbe, majd tájékozódván a helyzetről, nem folytatja útját tovább északra, s erejéhez mérten csak Baranka várát vívja vissza az ellenségtől.¹³ A háború menetében hamarosan változás áll be, István Csák nembeli Péter felmentő seregének köszönhetően kiszabadul az ostromlott feketehalmi várból, sőt a mindent eldöntő isaszegi ütközetben legyőzi apja seregét. Az 1266. március 23-án megkötött új egyezményben IV. Béla ismét elismeri István hatalmát a keleti országrész felett, amivel „helyreáll a rend” az országban.¹⁴

A barankai várral legközelebb az írott forrásokban III. András idején találkozunk.¹⁵ A király ekkor arra kéri Ubul fiát, Mihályt, valamint annak fiait, István és Pál mestereket, hogy odaérkezéséig őrizzék meg a barankai várat az ellenségeitől. A híradást tartalmazó oklevél keletkezésének időpontjáról ez idáig különböző vélemények láttak napvilágot.¹⁶ A magunk részéről azon véleménnyel értünk egyet, mely szerint az oklevél valamikor 1290-ben íródott,¹⁷ s ennek bizonyítását a következőkben látjuk. Először is az oklevél szövegéből kitűnik, hogy annak megírásakor a király feltétlen bizalmat táplál Mihály és fiai iránt, akik az előző király, IV. László halála után, az új király hívei közé tartoztak. Ez azért fontos, mivel tudjuk, hogy az 1291. január 5-én Bihar, Szabolcs és Kraszna megyék számára tartott megyegyűlésen az érintett Mihály fiát, Istvánt a király már nyilvános gonosztevőnek mondja és bárkinek megengedi, hogy megölje.¹⁸ Az ellene felhozott legfőbb vád a hatalmaskodás, így István és családja a gyűlést követően

¹² ZSOLDOS, 2007. 51. o.

¹³ Uo. 55. o. KRISTÓ GYULA: *Az aranybullák évszázada*. Bp., 1976. 142–143. o.

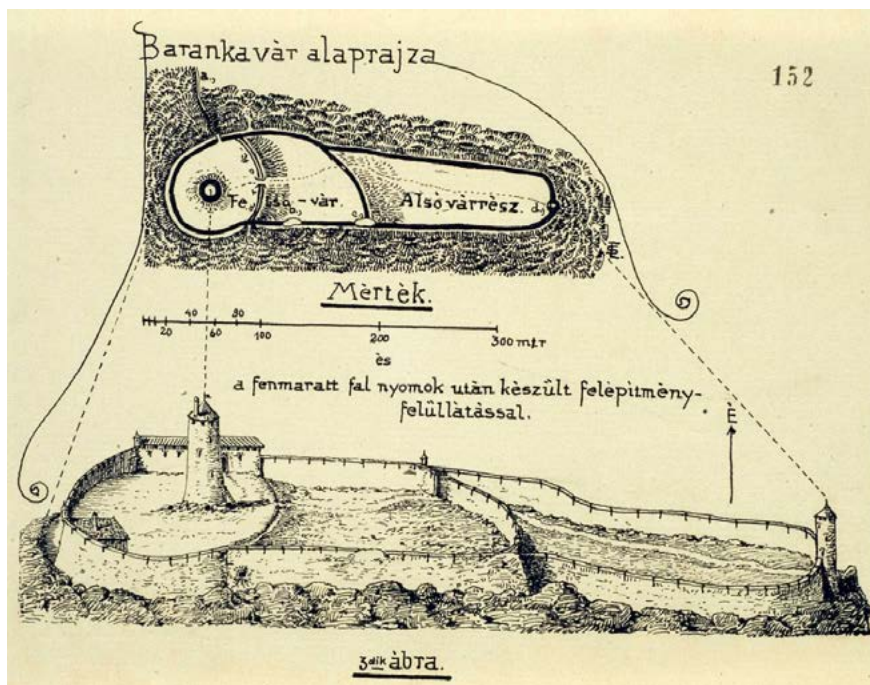
¹⁴ KRISTÓ, 1976. 143. o.

¹⁵ FÜGEDI, 1977. 104. o. Györffy, 1987. 530. o.

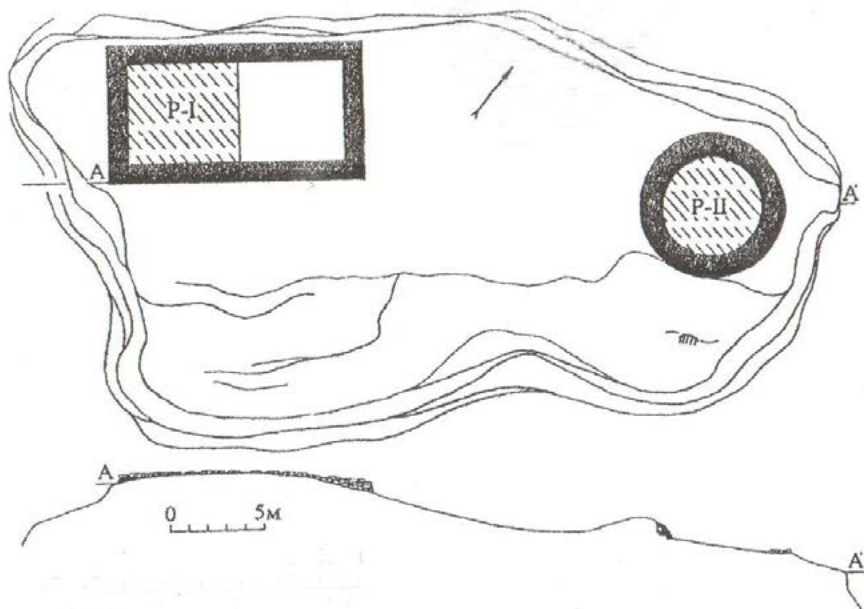
¹⁶ FEJÉR, GEORGIUS: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. III/2. 458. o., VI/1. 201. o., VI/2. 23. o. Budae 1829–1830. (A szerző első esetben II. András oklevelének tulajdonítja, a másodikban év nélkül közli, míg a harmadik esetben az 1296. évre keltezi.) Szentpétery Imre–Borsa Iván: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. I/1. 174. o. II/4. 172., 262. o. Bp., 1923–1987. (A szerzők két esetben keltezetlenül, egy esetben 1296-ra datálva közlik az oklevelet.)

¹⁷ SZIRMAY ANTAL: *Szathmár vármegye fekvése, története, és polgári esmérte*. II. Budán, 1810. 360. o. Kállay Ubul: *Néhány oklevélről*. Turul, 1903/3. 138–139. o. Fügedi, 1977. 104. o.

¹⁸ A zichi és vásonkői gróf Zichy-család idősebb ágának okmánytára. *Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeő*. Szerk.: Nagy Imre – Nagy Iván – Véghelyi Dezső. I. Pest, 1871. 99–100. o. Szentpétery Imre – Borsa Iván: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. II/4. Bp., 1987. 3697. sz.

1. ábra. Baranka vára Soós Elemér rekonstrukciós rajzán

2. ábra. A vár 2008-as ásatása során előkerült falmaradványai
(Прохненко И.А., Гомоляк Е.М., Мойжес В.В. felmérése)

kegyvesztettként menekülni kényszerül.¹⁹ Kegyelemért először 1295-ben a budai polgárok fordulnak III. Andráshoz, amit István 1298-ban személyesen is kér a budai országgyűlésen. Ez utóbbi kérésnek engedve a király vizsgálatot rendel el, melynek végére a Mihály fiaknak sikerül tisztázni magukat a korábbi vádak alól, s ezzel véget ér kegyvesztettségük ideje.²⁰ Az elmondottak alapján bátran kijelenthetjük, hogy az említett oklevél még valamikor az 1291. januári döntés előtt íródott, mivel a király nem igen bírta volna rá egyik keleti várának védelmét egy kegyvesztett személyre, akit, mint láttuk, csak 1298-ban fogad vissza kegyébe. Az oklevél 1290-es évi keltét erősíti az a tény is, hogy a király a szóban forgó év szeptember 26-a és november 29-e közötti időszakában Abaúj megye területén tartózkodik, melynek területén ott található az oklevél keletkezési helyéül feltüntetett Szenna – Szína község.²¹

A barankai vár őrzésére való királyi felhívás összefüggésben állhat az 1290-ös évi lezajló ismert történelmi eseménnyel, melynek során Lengyelország területéről az országba érkezik egy ifjú, aki IV. László elhunyt öccsének, András hercegnek nevezte magát. Az ismeretlen kilétű trónkövetelő ellen a király sereget küld. Konkrét hadi cselekményekről nincs információnk, de ha voltak is ilyenek, azoknak valahol az ország keleti felében kellett bekövetkezniük. E harcok során juthatott szerephez a barankai vár az azt védő Mihállyal és fiaival egyetemben. A trónkövetelőnek nem sikerül a célja, kiűzik az országból, majd egy merénylet áldozatául esik.²²

A várról szóló későbbi híradások már csak romként említik Barankát.²³ Pusztulásának pontos idejét és körülményeit máig nem ismerjük, egyes vélemények szerint az 1291-es királyi törvényeknek a rablóvárakról szóló 24. § alapján rombolják le.²⁴ Az elképzelést nem tarthatjuk elfogadhatónak, hiszen az 1290-es évben, mint láttuk, még a király rendelkezett felette, s így nem tartozhatott a rablóvárak kategóriájába. Mások szerint III. András és Habsburg Albert 1291-ben megkötött békeszerződése rendelkezett volna a vár lerombolásáról.²⁵ Ismereteink szerint a hainburgi békeszerződés csak nyugat-magyarországi várak lerombolásáról rendelkezett, keleti várakról egyáltalán nem esik szó benne.²⁶ Legvalószínűbb, hogy a vár egy későbbi háborús esemény alkalmával pusztult el, amire bőven volt alkalom a belháborúkban gazdag későbbi évtizedek során.

¹⁹ ZSOLDOS ATTILA: *IV. László és a Kállaiak ősei*. In: A nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve. XLII. évf., 2000. 77. o.

²⁰ KÁLLAY, 1903/3. 138–139. o.

²¹ Uo. 139. o.

²² PAULER GYULA: *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt II.* Budapest, 1899, 419–420. o.

²³ Anjou-kori oklevéltár XX. 1336. Szerk. Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2004. 173. sz. Tringli István: A Perényi család levéltára 1222–1526. Bp., 2008. 80. sz. Komáromy, 1894. 493. o.

²⁴ GYÖRFFY, 1987. 530. o.

²⁵ ZUBÁNIC LÁSZLÓ: „Perli-e még ezt a hont más?” Ungvár–Budapest, 2010, 104. o.

²⁶ V.ö. WERTNER MÓR: Az 1291. évi magyar–oszlák hadjárat. Hadtörténelmi Közlemények. 1916. 364. o. KRISTÓ, 1976. 196–197. o. KRISTÓ GYULA: Az Árpád-kor háborúi. Bp., 1986. 152. o. Szűcs, 1993. 328. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM**FORRÁSOK**

- A zichi és vászonkeői gróf Zichy-család idősebb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeő.* Szerk.: Nagy Imre – Nagy Iván – Véghelyi Dezső. I. Pest, 1871.
- Anjou-kori oklevéltár XX. 1336.* Szerk. Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 2004.
- FEJÉR, GEORGIUS: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI.* Budae 1829–1844.
- FEKETE NAGY, ANTONIUS – MAKKAI, LADISLAUS: *Documenta Historiam Valachorum in Hungaria illustrantia, usque ad annum 1400 p. christum.* Budapest, 1941.
- MOL, DL. *Collectio Diplomatica Hungarica. A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa.* Internetes kiadás (DL-DF 5.1) 2009.
- SZENTPÉTERY IMRE – BORSA IVÁN: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I–II.* Bp., 1923–1987.
- TRINGLI ISTVÁN: *A Perényi család levéltára 1222–1526.* Bp., 2008.
- WENZEL GUSZTÁV: *Árpádkori új okmánytár. I–XII.* Pest–Bp., 1860–1873.

MONOGRÁFIÁK, TANULMÁNYOK, CIKKEK

- FÜGEDI ERIK: *Vár és társadalom a 13-14. századi Magyarországon.* Bp., 1977.
- GYÖRFFY GYÖRGY: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. 3. kiadás.* Bp., 1987.
- KÁLLAY UBUL: *Néhány oklevélről.* *Turul*, 1903/3.
- KOMÁROMY ANDRÁS: *Nyalábvár és uradalma. Századok*, 1894.
- KRISTÓ GYULA: *Az aranybullák évszázada.* Bp., 1976.
- KRISTÓ GYULA: *Az Árpád-kor háborúi.* Bp., 1986.
- PAULER GYULA: *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt II.* Budapest 1899.²
- SOÓS ELEMÉR: *Magyarország várai. 1889-1928. Máramaros vármegye. XIV.* OSZK. Kézirattár. Fol. Hung. 3105.
- SZIRMAJ ANTAL: *Szathmár vármegye fekvése, történetei, és polgári esmérte. II.* Budán, 1810.
- SZÜCS JENŐ: *Az utolsó Árpádok.* Bp., 1993.
- TAGÁNYI KÁROLY: *Gyepű és gyepűelve. Magyar Nyelv.* 1913.
- WENZEL GUSZTÁV: *Rosztizlaw galíciai herceg, IV. Béla magyar király veje.* ÉTTK. Bp., 1887.
- WERTNER MÓR: *Az 1291. évi magyar–osztrák hadjárat. Hadtörténeti Közlemények.* 1916.
- Zubánics László: *„Perli-e még ezt a hont más?”* Ungvár–Budapest, 2010.
- ZSOLDOS ATTILA: *Családi ügy. IV. Béla és István ifjabb király viszálya az 1260-as években.* Bp., 2007.
- ZSOLDOS ATTILA: *István ifjabb király és Erdély. (Adatok az 1264-1265. évi belháború kezdetének meghatározásához).* *Erdélyi Múzeum.* 2005. 3–4. sz.
- ZSOLDOS ATTILA: *IV. László és a Kállaiak ősei.* A nyíregyházi Jósa András Múzeum évkönyve. XLII. évf., 2000.
- ПРОХНЕНКО И.А., ГОМОЛЯК Е.М., МОЙЖЕС В.В. *Результаты исследования Броньковського замка. Carpatica-Karpatika.* Вип. 37. Ужгород, 2008.

Наукове видання

ACTA ACADEMIAE BEREKSASIENSIS

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Історичні, філологічні та педагогічні науки

Том XII, №2

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

Матеріали подані мовою оригіналу

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Головні редактори *І.Орос, Й.Сікура*
Заступники головних редакторів *І.Мандрик, М.Сюсько, А.Сабо*
Відповідальний редактор *І.Пенцкофер*
Відповідальний секретар *І.Силадій*
КОРЕКТУРА *І.Варцаба, О.Кордонець, М.Левринц*
ВЕРСТКА *А.Козут*

Видавництво Валерія Падяка
Ужгород, 88006, вул. Гагаріна 14/3, тел. (0312)-693132

Підписано до друку 12. 12. 2013 р.
Формат 70x100/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умовн. друк. аркушів 22,6. Наклад 300. Зам. №

Віддруковано з оригіналів

Адреса редакції:
90202 Берегове, пл. Кошута, 6,
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці ІІ
Тел.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua